

LAUSUNTO

26.1.2024

Viite: Lakivaliokunnan kokous pe 9.2.2024 klo 09.15 (HE 90/2023 vp)

EOAK/298/2024

Lausunto hallituksen esityksestä Pohjois-Atlantin sopimuksen sopimuspuolten välillä niiden joukkojen asemasta tehdyn sopimuksen (Nato SOFA) sekä siihen liittyvän kansainvälisten sotilasesikuntien asemasta tehdyn Pariisin pöytäkirjan hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi sekä niihin liittyviksi laeiksi

Eduskunnan lakivaliokunta on pyytänyt eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian asiantuntijaa kuultavaksi sekä kirjallista asiantuntijalausuntoa yllä mainitusta hallituksen esityksestä. Lakivaliokunnan toimialaan liittyen lausuntoa on pyydetty erityisesti rikosoikeudelliseen toimivaltaan ja sen käyttöön liittyvistä kysymyksistä.

1. Yleistä

Esityksessä on kysymys kahden valtiosopimuksen, Nato SOFA:n ja siihen liittyvän Pariisin pöytäkirjan, kansallisesta voimaansaattamisesta. Erityisesti Nato SOFA:n rikosoikeudellista toimivallanjakoa koskeva VII artikla sekä vahingonkorvauksia koskeva VIII artikla ovat lakivaliokunnan alan lainsäädännön kannalta merkityksellisiä.

Nato SOFA:n VII artikla sisältää määräyksiä rikosoikeudellisen tuomiovallan käytön jakautumisesta lähettäjävaltion ja vastaanottajavaltion kesken. Näitä määräyksiä noudatetaan myös Pariisin pöytäkirjan soveltamisalalla pöytäkirjan 3 ja 4 artiklasta ilmenevin mukautuksin.

Nato SOFA:n VII artiklan 1 kappale antaa sanamuotonsa mukaan lähettäjävaltion sotilasviranomaisille oikeuden käyttää kaikkea lainsäädäntönsä mukaista rikosoikeudellista ja kurinpidollista tuomiovaltaa Suomen alueella niihin henkilöihin, joita lähettäjävaltion asevoimia koskeva lainsäädäntö koskee.

Artiklan 2 ja 3 kappaleen määräykset koskevat yksinomaisen tuomiovallan määrittelyä ja rinnakkaisen tuomiovallan tilanteissa sovellettavia periaatteita. Näiden tuomiovallan jakamista koskevien sopimusmääräysten nojalla lähettäjä- ja vastaanottajavaltiolla on useimmiten rinnakkainen tuomiovalta, joskin eräitä tilanteita varten on säädetty toisen osapuolen yksinomaisesta tuomiovallasta. VII artiklan 4 kappale rajoittaa lähettäjävaltion sotilasviranomaisen tuomiovaltaa siten, että se ei voi ulottua vastaanottajavaltion kansalaisiin eikä siellä kotipaikan omaaviin henkilöihin, elleivät he ole lähettäjävaltion joukkojen jäseniä.

Perustuslain 3 §:n 3 momentista ja 98 §:stä ilmenevänä valtiosääntöisenä lähtökohtana on, että tuomiovallan käyttö Suomessa kuuluu suomalaisille tuomioistuimille. Sopimusmääräykset, joiden mukaan joukkoja Suomeen lähettävän valtion viranomaiset voisivat käyttää tuomiovaltaa Suomen alueella, merkitsevät olennaista poikkeusta tästä lähtökohdasta.

Rikoslain 1 luvun 15 §:n mukaan Suomen rikosoikeuden soveltamisalaa voidaan rajoittaa Suomea velvoittavassa kansainvälisessä sopimuksessa. Nato SOFA:n VII artiklan 2 ja 3 kappaleessa on kysymys mainitussa lainkohdassa tarkoitetusta sopimisesta.

Nato SOFA:ssa tai Pariisin pöytäkirjassa ei ole kysymys rikosoikeudellisen koskemattomuuden antamisesta vaan siitä, mikä Naton jäsenvaltioista käyttää kussakin tilanteessa tuomiovaltaa. On kuitenkin huomattava, että USA:n osalta noudatetaan lisäksi erillistä DCA-sopimusta, jossa Suomi esimerkiksi luopuu ennakolta tuomiovallan käyttämisestä sellaisissa rinnakkaiseen tuomiovaltaan kuuluvissa asioissa, jotka koskevat USA:n joukkoja.

2. Lähettäjävaltion toimivalta vastaanottajavaltion alueella

Nato SOFA:n VII Artiklan 1 kappaleen a kohdan mukaan lähettäjävaltion sotilasviranomaisilla¹ on oikeus harjoittaa vastaanottajavaltiossa kaikkea lähettäjävaltion lain mukaista rikosoikeudellista ja kurinpidollista lainkäyttövaltaa kaikkiin henkilöihin, jotka ovat lähettäjävaltion "asevoimia koskevan oikeuden alaisia".

Kysymys on oikeudesta, muttei yksinoikeudesta tuomiovallan käyttöön. Keskeistä on, että lähettäjävaltion tuomiovalta rajoittuu henkilöihin, jotka ovat sen "asevoimia koskevan oikeuden alaisia". Hallituksen esityksessä (s. 134–135) "asevoimia koskevaa oikeutta" on kutsuttu myös "sotilasoikeudeksi", mikä on jossain määrin harhaanjohtavaa, joskin "sotilasoikeus" ilmaisuna vastaa suomenkieliseen sopimustekstiin valittua käännöstä paremmin englanninkielisen sopimuksen sanamuotoa ("military law").

¹ Sotilasviranomaisilla tarkoitetaan sopimuksen I artiklan 1 kappaleen f kohdan mukaan viranomaisia, jotka ovat kyseisen valtion lain mukaan toimivaltaisia panemaan täytäntöön ("enforce the military law") sen asevoimia koskevan oikeuden säännökset kyseisen valtion joukkoihin ja siviilihenkilöstöön kuuluviin jäseniin nähden – siis käytännössä esitutkinviranomaiset, syyttäjät, tuomioistuimet ja täytäntöönpanoviranomaiset.

Kysymys siitä, ketkä ovat ”asevoimia koskevan oikeuden alaisia” ei välttämättä ole tulkinnallisesti selvä Suomen – tai oletettavasti monen muunkaan maan osalta. Hallituksen esityksessä (s. 67) on todettu, että Suomessa asevoimia koskevan oikeuden alaisia ovat rikoslain 45 luvun 27 §:ssä määritellyt sotilaat. Rikoslain määritelmä ei kuitenkaan kata puolustusvoimien siviiliviroissa palvelevia virkamiehiä. Esimerkiksi erityisupseerien ja värvättyjen virkoja on puolustusvoimien uudistuksissa muutettu siviiliviroiksi. Puolustusvoimien siviilivirkoja ovat myös esimerkiksi puolustusvoimien asessorin ja sotilaslakimiesten virat sekä suuri joukko muitakin virkoja². Lähetettyjen joukkojen henkilöstöön voinee siis kuulua myös siviilihenkilöstöä Suomen ollessa lähettävävaltio. Lisäksi puolustusvoimissa voi olla työsuhteessa olevaa henkilöstöä.

Pidän mahdollisena, että ”asevoimia koskevan oikeuden alaisilla” henkilöillä voitaisiin Suomen kohdalla sotilaiden lisäksi tarkoittaa joissakin tilanteissa myös puolustusvoimien siviiliviroissa toimivia henkilöitä, jotka tehtävissään voisivat ulkomailla syyllistyä rikoslain 40 luvussa tarkoitettuihin rikoksiin esimerkiksi sen vuoksi, että he rikkovat tehtäviään määrittäviä asevoimia koskevia säännöksiä tai määräyksiä³.

Nato-SOFA:n 1 artiklan 1 kappaleen a ja b kohdissa on määritelty, mitä yhtäältä joukoilla (”force”) ja toisaalta siviilihenkilöstöllä (”civilian component”) tarkoitetaan. Siviilihenkilöstöllä tarkoitetaan sellaista sopimuspuolen joukkojen mukana seuraavaa siviilihenkilöstöä, joka on kyseisen sopimuspuolen asevoimien palveluksessa. Mainitun artiklan 1 kappaleen f kohdasta voidaan päätellä, että ”asevoimia koskevan oikeuden” säännökset voivat tulla sovellettaviksi myös ”siviilihenkilöstöön kuuluviin jäseniin nähden”.

Vaikka siviilihenkilöstöön ei (Suomen osalta) sovellettaisi varsinaisia sotilasrikossäännöksiä, he joutuvat työssään virkavastuulla noudattamaan asevoimia koskevia säännöksiä. Vastaanottajavaltio ei voisi soveltaa heihin suomalaista virkarikossäännöstä.

Hallituksen esityksen perusteella **”sotilasoikeuden” soveltamisala jää epäselväksi**. Sivulla 135 todetaan, että osassa valtioissa käsitys ”sotilasoikeuden” alasta voi poiketa Suomen käsityksestä. Suomenkin käsitys jää kuitenkin hallituksen esityksen perusteella epäselväksi. Mielestäni ei välttämättä voida lähteä esimerkiksi siitä, että kysymys olisi ”asevoimia koskevasta oikeudesta” vain silloin, jos asia voi päättyä sotilaskurinpitomenettelyyn tai käsiteltäväksi sotilasoikeudenkäyntimenettelyssä.

Mainittakoon, että ilmavoimissa palvelutta luutnanttia koskenutta vakoilusyytettä on Helsingin hovioikeudessa ja korkeimmassa oikeudessa (ks. KKO:n 20.5.2002 antama tuomio nro 1185 asiassa R2001/778)

² Ks. Valtioneuvoston asetus puolustusvoimista 7 § ([1319/2007](#))

³ Kysymys voisi olla esimerkiksi siitä, että sotilaslakimies laiminlyö esitutinnan käynnistämisen ulkomailla (vrt. [KKO 2010:75](#) ja [KKO 2020:53](#)).

käsitelty normaalissa rikosprosessissa eikä sotilasoikeudenkäyntiasiana. Nato SOFA:n luokittelussa kysymys olisi ollut VII artiklan 2 kappaleen c kohdan ii alakohdassa tarkoitettu epäilemättä sotilasoikeuden alaan kuuluvasta rikoksesta.

Tuomiovallan antaminen sotilasoikeudenhoidon osalta lähettäjävaltion sotilasviranomaisille on sekä lähettäjä- että vastaanottajavaltion kannalta nähdäkseni sinänsä perusteltua. Suomalaiset tuomioistuimet eivät voisi tuomita lähettäjävaltion kansalaisia sotilas- tai virkarikossäännösten perusteella, koska tällaisten lakien soveltaminen on kansallisesti rajoitettua. Kurinpitotoimivallan antaminen lähetettyjen joukkojen omille esimiehille puolestaan mahdollistaa kurinpitovallan tehokkaan käytön lähettäjävaltion sotilasjoukkojen keskuudessa. Vastaavin syin on perusteltua, että ulkomailla palvelevat suomalaiset sotilaat voivat kuulua suomalaisen sotilasoikeudenhoitojärjestelmän piiriin.

3. Tuomiovallan jakautuminen lähettäjä- ja vastaanottajavaltion välillä

Nato SOFA:n VII artiklan 2 kappaleessa säädetään lähettäjä- ja vastaanottajavaltion omia joukkoja ja siviilihenkilöstöä koskevasta yksinomaisesta tuomiovallasta. Jos kyse on rikoksesta, joka on rangaistava vain toisen valtion lainsäädännön mukaan, kyseinen valtio käyttää tuomiovaltaa. Jos teko on rangaistava molempien valtioiden lainsäädännön mukaan, lähettäjävaltio vastaa tuomitsemisesta sellaisten rikosten osalta, jotka kohdistuvat lähettäjävaltion omaisuuteen tai turvallisuuteen (esim. vakoilu) tai joissa on kyse lähettäjävaltion joukkojen tekemästä rikoksesta virallisissa tehtävissä. Kaikkien muiden rikosten osalta ensisijainen tuomiovalta on vastaanottajavaltiolla.

Hallituksen esityksen (s. 56) mukaan lähettäjävaltio määrittelee sen, milloin henkilö on virallisessa tehtävässä. Osa Naton jäsenvaltioista katsoo joukkojensa olevan jatkuvasti virallisissa tehtävissä niiden ollessa vastaanottajavaltion alueella. Kun virallisissa tehtävissä tehtyjä rikoksia ei ole sopimuksessa rajattu, kyseeseen voivat tulla myös muut kuin virkai- tai sotilasrikokset. Vaikuttaa mahdolliselta, että lähettäjävaltion lainsäädännöstä ja sen tulkinnasta riippuen esimerkiksi lähettäjävaltion sotilaan Suomessa vapaa-ajallaan tekemää väkivalta- tai seksuaalirikosta koskevaa syytettä ei välttämättä voida käsitellä suomalaisessa tuomioistuimessa. Tämä saattaa esimerkiksi heikentää olennaisesti asianomistajan asemaa verrattuna siihen, että asia käsiteltäisiin kansallisessa rikosprosessissa.

Nähdäkseni ”**virallisen tehtävän**” (”**official duty**”) olemukseen liittyy **tulkintaongelmia**, vastaavasti kuin ”asevoimia koskevan oikeudenkin” sisältöön. Hyvän kansallisen esimerkin ongelmallisesta tilanteesta tarjoaa korkeimman oikeuden ratkaisu [KKO 2019:104](#), jossa äänestyksen (3–2) jälkeen katsottiin, että kommodorin tekemällä seksuaalirikoksella oli ”riittävä yhteys” hänen palvelukseensa, ja sen vuoksi myös palvelusrikoksen tunnusmerkistö täyttyi. Vähemmistöön jääneiden oikeusneuvosten mielestä

kysymys oli yksityisasiasta. Mikäli korkeimman oikeuden tapauksen upseeri olisi toiminut ulkomailla vastaanottajavaltiossa, voidaan pohtia, olisiko tuomiovalta kuulunut yksin Suomelle asianomistajan kansallisuudesta riippumatta. Palvelusrikoksesta tuomitseminenhan viittaa sinänsä selvästi ”viralliseen tehtävään”, jolloin tuomiovalta kuuluisi yksinomaan lähettäjävaltiolle.

Esimerkkitapauksessa korkeimman oikeuden enemmistö katsoi kommodorin teon liittyvän ajallisesti ja paikallisesti hänen palvelukseensa ja virkavelvollisuuksiinsa. Kommodori oli käyttänyt asemaansa hyväkseen järjestääkseen tapaamisen asianomistajan kanssa. Asianomistaja oli suostunut tapaamiseen muun muassa siksi, että kommodori oli asianomistajan entinen esimies. Olennaisempaa enemmistön mielestä oli kuitenkin se, että kommodori oli käyttänyt puolustusvoimien virkamiehenä ja ammattisotilaana virkansa ja asemansa suomaa valtuutusta hyväkseen, kun hän oli järjestänyt tapaamisen puolustusvoimien tiloihin. Pääsy puolustusvoimien kiinteistöön ja neuvottelutilaan oli edellyttänyt rikoslain 45 luvun 27 §:n mukaista sotilasvirassa olevan asemaa. Tällä tavoin kommodori oli osaltaan mahdollistanut keskeytymättömän kahdenkeskisen tapaamisen voidakseen toteuttaa seksuaalisen tekonsa.

Kysymys siitä, **onko teko rangaistava sekä lähettävän että vastaanottavan valtion lainsäädännön mukaan**, näyttää niin ikään tulkinnanvaraiselta. Tämä johtuu siitä, että kysymys on kansallisesta virka- ja palvelusrikostyyppisestä sääntelystä, jossa rikotun virka – tai palvelusvelvollisuuden sisältö on kytketty velvollisuuksien sisältöä määrittäviin kansallisiin säännöksiin ja määräyksiin.

Käytännön syistä sotilaiden tehtäviä ja toimintaa koskevien kansallisten määräysten sisältö vaihtelee eri maiden välillä. Kreikan tai Espanjan palvelusohjesäännöissä tuskin on vastaavia lumeen tai hiihtämiseen liittyviä määräyksiä kuin pohjoisemmissa maissa. Toisaalta kuumissa ja kuivissa olosuhteissa toimivissa maissa sotilaan palvelusvelvollisuuteen ja myös yleiseen lainsäädäntöön saattaa sisältyä sellaisia makean veden käsittelyyn ja käyttöön liittyviä määräyksiä, joita Suomessa ei tunneta. Tällaisten säännösten ja määräysten kohdalla ei ole harvinaista, että menettely on rangaistavaa vain toisessa Naton jäsenmaassa. Myös uskontoon liittyvä sääntely saattaa poiketa läheistenkin verrokkimaiden välillä kuten Koraanin polttamiseen liittyvät asiat ovat osoittaneet.

Todettakoon tässä yhteydessä, että rajanveto ”tavallisen siviilirikoksen” ja ”sotilasoikeuden” piiriin kuuluvan rikoksen välillä on osoittautunut ajoittain ongelmalliseksi myös tavanomaisten liikenne rikosten osalta. Korkein oikeus katsoi ratkaisussaan [KKO 1989:44](#), että asevelvollisuutta suorittava sotilas, joka oli palveluksessa kuljettanut puolustusvoimien autoa yleisessä liikenteessä ja syyllistynyt liikenteen vaarantamiseen oli samalla syyllistynyt palvelusrikokseen, koska palvelukseen kuului myös velvollisuus noudattaa yleisiä liikennesääntöjä. Ratkaisussaan [KKO 2006:24](#) korkein oikeus kuitenkin katsoi, että everstiluutnantti, joka kuljettamallaan

puolustusvoimien maastohenkilöautolla oli törmännyt puumiin suljetulla sotilasalueella matkalla valvomaan kranaatinheittimien siirtymistä uuteen tuliasemaan, oli menettelyllään syyllistynyt tuottamukselliseen palvelusrikokseen, muttei sen lisäksi liikenne rikkomukseen.

Suomessa puolustusvoimista annetun lain ([551/2007](#)) 36 §:n 1 momentin mukaisessa sotilasvirassa palvelevaa ammattisotilasta koskee kyseisen lain 42 §:n mukainen yleinen käyttäytymisvelvoite, jonka mukaan ammattisotilaan on virkatehtävässään ja yksityiselämässään käyttäydyttävä siten, ettei hän menettele tavalla, joka on omiaan vaarantamaan luottamusta puolustusvoimille kuuluvien tehtävien asianmukaiseen hoitoon. Säännöksen kieltämänä käyttäytymisenä pidetään lainvalmistelutöiden mukaan syyllistymistä rangaistavaksi säädettyyn tekoon ([HE 264/2006 vp](#) s. 52). Nämä säännökset samoin kuin Yleisen palvelusohjesääntö asettavat velvollisuuksia sotilaille tilanteissa, joissa hän on tekemisissä toisen palveluksessa olevan henkilön kanssa ja myös tilanteissa, joissa toisena osapuolena on siviilihenkilö.

Jos suomalainen ammattisotilas kuuluu vastaanottajavaltioon lähetettyyn joukkoon, en pidä mahdottomana, että hänen katsottaisiin toimivan koko komennuksen ajan ”virallisessa tehtävässä”. Oletettavasti muissakin Naton jäsenmaissa on edellä selostettuja kotimaisia säännöksiä vastaavia sotilaisiin sovellettavia hyvinkin yleisiä käyttäytymistä koskevia normeja, jotka saattavat tulla sovellettaviksi myös ulkomaankomennukseen sisältyvänä vapaa-aikana.

Koska VII Artiklan 1 kappaleen b kohdan mukaan vastaanottajavaltion viranomaisilla on tuomiovalta joukkojen ja siviilihenkilöstön jäseniin sekä näiden huollettaviin nähden niiden rikosten osalta, jotka on tehty vastaanottajavaltion alueella, saatetaan käytännön tilanteissa joutua pohtimaan **rikoksen tekopaikan ulottuvuuksia** esimerkiksi tilanteessa, jossa käsky voimankäyttöön on annettu reaaliaikaisesti lähettäjämästä, mutta teko on tehty vastaanottajamaassa - tai ainakin sen seuraus on ilmennyt vastaanottajamaassa. Rikosvastuun toteutumisen kannalta on olennaista, saadaanko vastuuseen käskyn muualla kuin vastaanottajamaan alueella antanut taho vai vain käskyn kentällä toteuttaneet sotilaat. Mikäli kysymys on esimerkiksi dronella suoritetusta teosta, kentällä vastaanottajamaassa ei tosin välttämättä edes ole lähettäjävaltion joukkoja. Näitä kysymyksiä hallituksen esityksessä ei nähdäkseni ole käsitelty.

4. Toimivalta päättää tuomiovallasta rinnakkaisen tuomiovallan tilanteissa

Voimaansaattamislakiehdotuksen 2 §:n 1 momentin mukaan Nato SOFA:n VII artiklan 3 kappaleen c kohdassa tarkoitetut päätökset tuomiovallan käyttämisestä ja siihen liittyvästä esitutkinnan toimittamisesta tai toimittamatta jättämisestä Suomessa tekisi valtakunnansyyttäjä. Hän myös vastaanottaisi mainitussa sopimuskohdassa tarkoitetut ilmoitukset ja pyynnöt.

Olen asian aikaisemmassa valmisteluvaiheessa 10.11.2023 ulkoministeriölle antamassani lausunnossa [EOAK/6618/2023](#) katsonut, että Nato SOFA:n ja Pariisin pöytäkirjan mukaisen lähettjävaltion viranomaisten toiminnan valvonta kuuluu perustuslain 109 §:n mukaisesti oikeusasiamiehen toimivaltaan (jollei siitä nyt tehdä poikkeusta) ainakin siltä osin, kun toiminnassa on kysymys julkisen vallan käyttämisestä Suomen alueella.

Perustuslain esitöiden ja perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön perusteella merkittävänä julkisen vallan käyttämisenä on pidettävä esimerkiksi itsenäiseen harkintaan perustuvaa oikeutta käyttää voimakeinoja tai puuttua muuten merkittävällä tavalla yksilön perusoikeuksiin ([HE 1/1998 vp](#), s. 179).

Käsitykseni mukaan esimerkiksi Nato SOFA:n VII artiklan 10 kappaleen a kohdassa mainituissa sotilaspoliisin tehtäviin kuuluvissa tilanteissa voi olla kysymys sellaisesta vieraan valtion viranomaisen käyttämästä itsenäisestä toimivallasta Suomen alueella, jota on kansallisen lainsäädäntömme perusteella pidettävä jopa merkittävänä julkisen vallan käyttämisenä, ja joka voi kohdistua myös muihin kuin lähettjävaltion joukkoihin ja siviilihenkilöstöön. Myös sopimuksen VII artiklan 5 kappaleen a kohdassa, 6 kappaleen a kohdassa ja 10 kappaleen b kohdassa mainituissa tilanteissa lähettjävaltion viranomaisten toimivaltuuksiin voi sisältyä julkisen vallan käyttämistä.

Edellä käsitellyn Nato SOFA:n VII artiklan 1 kappaleen on tulkittu tarkoittavan, että lähettjävaltion tuomioistuimien voi toimia vastaanottajavaltion alueella. Tulkinnasta seuraa, että myös lähettjävaltion syyttäjä voi toimia vastaanottajavaltion alueella ja siten myös esitutkinta voidaan toimittaa vastaanottajavaltion alueella. Määräykset mahdollistavat näin ollen toisen valtion tuomioistuimen ja syyttäjän toiminnan sekä esitutkinnan toimittamisen Suomen alueella. Tuomioistuinten ja syyttäjien toiminnassa on kysymys julkisen vallan käyttämisestä.

Oikeusasiamiehellä on perustuslain 110 §:ssä säädetty oikeus ajaa syytettyä tai määrätä syyte nostettavaksi missä tahansa laillisuusvalvontaansa kuuluvassa asiassa, sekä siihen liittyen toimivalta toimituttaa esitutkinta ja tehdä syyteharkinta jokaisessa toimivaltaansa kuuluvassa laillisuusvalvonta-asiassa. Siten periaatteessa jokainen oikeusasiamiehen käsiteltävänä oleva laillisuusvalvonta-asia on potentiaalinen rikosasia. Oikeusasiamies käyttää toimivaltaansa kuuluvissa asioissa ylintä syytevaltaa.

Edellä todetun johdosta kiinnitän lakivaliokunnankin huomiota siihen, että järjestely, jossa oikeusasiamiehen valvottaviin kuuluva valtakunnansyyttäjä ratkaisisi tuomiovallan siirtämistä koskevan kysymyksen myös oikeusasiamiehen käsiteltävänä olevassa asiassa, ei sovellu oikeusasiamiehen valtiosääntöiseen asemaan.

Vastaavan tapainen tilanne oli esillä myös säädettäessä EPPO-asetukseen liittyvää kansallista lainsäädäntöä. Tuolloin säädettiin erikseen, että valtakunnansyyttäjän ratkaisuvalltaa ei sovelleta, jos kansallisena syyttäväviranomaisena asiassa toimii oikeuskansleri tai oikeusasiamies (ks. LaVM 15/2020 vp ja PeVL 39/2020 vp).

5. Vahingonkorvausvelvollisuuden jakautuminen

Nato SOFA:n VIII artikla koskee kolmentyyppisiä vahinkoja:

- 1) sopimuspuolten välisiä vahinkoja,
- 2) virallisissa tehtävissä kolmansille osapuolille aiheutettuja vahinkoja sekä
- 3) vahinkoja, jotka aiheutuvat joukkojen tai siviilihenkilöstön jäsenten laittomista toimista tai laiminlyönneistä, joita ei ole tehty virallisissa tehtävissä.

Lähtökohtana on, että kukin valtio vastaa vahingoista, joita sen joukkojen jäsenet ja siviilihenkilöstö aiheuttavat virallisissa tehtävissään. Virallisten tehtävien käsite on edellä todetuin tavoin tulkinnanvarainen. Jos syntyy riita siitä, oliko vahingon aiheuttanut joukkojen tai siviilihenkilöstön jäsenen toimi tai laiminlyönti tapahtunut virallisissa tehtävissä, asian ratkaisee VIII artiklan 8 kappaleen mukaan välimies, jonka päätös on lopullinen ja sitova.

Nato SOFA:n määräykset eivät näyttäisi rajoittavan suomalaisten tuomioistuinten toimivaltaa riita-asioissa kotimaassa aiheutuneiden vahinkojen suhteen. Henkilö, jolle on aiheutunut Suomessa vahinkoa lähettävävaltion joukkojen tai siviilihenkilöstön jäsenten toimista tai laiminlyönneistä, voi vaatia vahingosta korvausta ja tarvittaessa nostaa kanteen suomalaisessa tuomioistuimessa. On kuitenkin syytä huomata, että sopimuksen VIII artiklan 5 kappaleen g kohdan mukaan lähetettyjen joukkojen tai siviilihenkilöstön jäsenen ei saa kohdistaa mitään toimenpiteitä vastaanottajavaltiossa häntä vastaan annettujen tuomioiden täytäntöönpanemiseksi asiassa, joka johtuu hänen virallisista tehtävistään. Vastaanottajavaltio lienee kuitenkin saman artiklan 5 kappaleen b kohdan mukaisesti velvollinen suorittamaan tuomioistuimen määräämän korvaussumman isännänvastuuseen rinnastuvalla tavalla, vaikka sitä ei voitaisi periä joukkoihin kuuluneelta yksilöltä. Näin ollen vahinkoa kärsineen korvaussuoja näyttäisi toteutuvan g kohdan mukaisesta täytäntöönpanokiellosta huolimatta.

6. Toimivaltaiset tuomioistuimet

Kuten edellä on todettu, hallituksen esityksessä on katsottu, että sopimuksen VII artiklan 1–3 kappaletta on tulkittava siten, että lähettävävaltion tuomioistuin ja syyttäjä voivat toimia vastaanottajavaltion alueella. Esityksessä ei ole kuitenkaan katsottu tarpeelliseksi ehdottaa lakiin tätä koskevia säännöksiä, vaan sopimusta sovellettaisiin tältä osin suoraan. Esityksessä kuitenkin ehdotetaan voimaansaattamislakiin

täydentävää säännöstä, jonka mukaan Suomen toimiessa sopimuksen VII artiklan 1 kappaleen mukaisesti lähettäjävaltiona vastaanottajavaltion alueella toimivaltainen tuomioistuin olisi Helsingin käräjäoikeus tai Helsingin hovioikeus. Ne voisivat tarvittaessa pitää istunnon vastaanottajavaltion alueella (voimaansaattamislaki 10 §).

Kiinnitän tässä yhteydessä huomiota siihen, että voimaansaattamislakiehdotuksen 10 §:ssä lähdetään siitä, että Helsingin käräjäoikeus toimisi nimenomaan sotilasoikeudenkäyntilain (326/1983) 5 §:ssä tarkoitettuna tuomioistuimena ja Helsingin hovioikeus mainitun lain 6 §:ssä tarkoitettuna tuomioistuimena. Kuten edellä olen tuonut esiin, pidän kuitenkin mahdollisena, että kysymys voisi olla esimerkiksi sotilaslakimiehen virkarikoksesta tai sotilaan suorittamasta vakoilusta (ks. KKO:n 20.5.2002 antama tuomio nro 1185 asiassa R2001/778), joita koskevat syytteet käsiteltäisiin **muussa kuin sotilasoikeudenkäyntilaissa tarkoitettussa menettelyssä ja kokoonpanossa**.

Lisäksi on syytä huomata, että sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:n 2 momentin mukaan sotilasoikeudenkäyntiasiana käsitellään varsinaisten sotilasrikosten ohella myös esimerkiksi pahoinpitelyt, mikäli teko on kohdistunut toiseen sotilaaseen. Sotilaalla tarkoitetaan tässä yhteydessä rikoslain 45 luvun 27 §:n määritelmän mukaisia sotilaita eli suomalaisia sotilaita. Mikäli suomalainen sotilas pahoinpitelisi vastaanottajamaan joukkojen jäsenen tai joukkoihin kuuluvaa siviilihenkilöstöä, asiaa ei siis voitaisi käsitellä sotilasoikeudenkäyntiasiana, koska teko ei kohdistuisi suomalaiseen sotilaaseen. Mikäli tekijän ohella uhrikin olisi suomalainen sotilas, asia sen sijaan käsiteltäisiin sotilasoikeudenkäyntiasiana.

Edellä todettujen seikkojen vuoksi ehdotetusta voimaannpanolain 10 §:stä olisi nähdäkseni syytä poistaa viittaukset sotilasoikeudenkäyntilakiin. On tärkeää, että tuomioistuimen käytössä on sotilasoikeudenkäyntimenettelyn ohella myös tavanomainen rikosprosessi.

7. Lopuksi

Korostan, että rikosoikeudellisen toimivallan tarkastelua ja siihen liittyviä lainsäädäntöratkaisuja ei tulisi rajoittaa koskemaan pelkästään sotilasoikeudenkäyntilaissa tarkoitettuja asioita ja rikoslain 45 luvun 27 §:ssä tarkoitettuja sotilaita, koska Nato-SOFA:n VII artikla on nähdäkseni soveltamisalaltaan tätä laajempi ja voi koskea myös muita asioita (esim. vakoilu) ja muita henkilöitä (siviilihenkilöstö).

Oikeusasiamies

Petri Jääskeläinen

Esittelijäneuvos

Jarmo Hirvonen

Asiakirja on hyväksytty sähköisesti asianhallintajärjestelmässä.